

TKM.000139

NG ĐẠI HỌC LAO ĐỘNG - XÃ HỘI

Đồng chủ biên: ThS. Nguyễn Thị Thái Lan - TS. Bùi Thị Xuân Mai

GIÁO TRÌNH
CÔNG TÁC XÃ HỘI CÁ NHÂN
VÀ GIA ĐÌNH

NHÀ XUẤT BẢN LAO ĐỘNG - XÃ HỘI

TRƯỜNG ĐẠI HỌC LAO ĐỘNG - XÃ HỘI

Chủ biên: ThS. Nguyễn Thị Thái Lan
TS. Bùi Thị Xuân Mai

GIÁO TRÌNH
CÔNG TÁC XÃ HỘI CÁ NHÂN
VÀ GIA ĐÌNH

NHÀ XUẤT BẢN LAO ĐỘNG - XÃ HỘI
HÀ NỘI - 2014

Lời nói đầu

Trên một thế kỷ hình thành và phát triển như một nghề chuyên nghiệp trên thế giới, công tác xã hội đã và đang có những đóng góp quan trọng cho sự nghiệp phát triển nhân loại, phấn đấu xây dựng xã hội công bằng, nâng cao chất lượng cuộc sống của con người, đặc biệt với những con người yếu thế trong xã hội. Trước nhu cầu cấp bách của xã hội về các dịch vụ công tác xã hội, công tác xã hội ở Việt Nam đang trong quá trình hình thành và phát triển. Mặc dù còn đang trong quá trình hướng tới mục tiêu chính thức được công nhận là một nghề chuyên nghiệp, nhưng các dịch vụ mang hình thái của công tác xã hội đã hiện diện trong xã hội từ rất lâu và đang có những đóng góp tích cực trong việc hỗ trợ giải quyết các vấn đề xã hội nảy sinh gây ra những khó khăn cho cuộc sống người dân nói chung và đặc biệt là những người dễ bị tổn thương và yếu thế tại Việt Nam.

*Phương pháp công tác xã hội cá nhân (hiện nay trong nhiều tài liệu tiếng Anh gọi là *Social work / Working with Individuals*, trước đây được gọi là *casework*) cũng giống như những phương pháp công tác xã hội khác, đã và đang là cách tiếp cận quan trọng và hiệu quả trong việc cung cấp các dịch vụ giúp đỡ chuyên nghiệp trên thế giới. Phương pháp công tác xã hội cá nhân cũng đã bắt đầu được hình thành và phát triển trên cơ sở khoa học thông qua việc được đưa vào giảng dạy tại các trường đại học và cao đẳng từ những năm giữa và cuối của thập kỷ 90, thế kỷ XX ở Việt Nam. Tuy nhiên, việc giảng dạy phương pháp này còn gặp nhiều khó khăn do thiếu giáo trình bài giảng và nguồn tài liệu tham khảo. Nhằm đáp ứng nhu cầu giảng dạy và học tập môn học này, Trường Đại học Lao động - Xã hội đã biên soạn cuốn giáo trình "**Công tác xã hội cá nhân và gia đình**".*

Cuốn giáo trình được tập thể tác giả thực hiện:

ThS. Nguyễn Thị Thái Lan viết chương I, III, IV, V và VI;

ThS. Nguyễn Lê Trang viết chương II;

ThS. Nguyễn Trung Hải viết chương III, IV;

ThS. Nguyễn Thị Thanh Hương viết chương V, VI và

TS. Bùi Thị Xuân Mai viết chương VI.

Giáo trình nhằm cung cấp những kiến thức cơ bản, nền tảng lý luận, tiến trình giúp đỡ và đặc biệt là các kỹ năng, kỹ thuật tác nghiệp được sử dụng trong phương pháp công tác xã hội cá nhân. Phần công tác xã hội gia đình được nhóm tác giả đưa vào giáo trình nhằm mục tiêu giúp người học có cách tiếp cận tổng thể hơn khi làm việc với cá nhân. Bởi vì, khi làm việc với cá nhân, một trong những phần có vai trò quan trọng để hỗ trợ cá nhân giải quyết được vấn đề triệt để và bền vững là cá nhân được ở trong môi trường hỗ trợ và ủng hộ của gia đình. Ở phần nội dung này, nhóm tác giả chỉ chọn lọc một số những thông tin cơ bản về công tác xã hội với gia đình và tiến trình giải quyết đáp ứng theo mức độ nhu cầu của gia đình. Hy vọng trong thời gian tới khi có đủ điều kiện, phần công tác xã hội với gia đình sẽ được phát triển thành một cuốn giáo trình riêng biệt.

Giáo trình được kết cấu thành 2 phần:

Phần I. Công tác xã hội cá nhân gồm 4 chương:

Chương I: Một số vấn đề chung về công tác xã hội cá nhân

Chương II: Ứng dụng một số lý thuyết và mô hình trong công tác xã hội cá nhân

Chương III: Tiến trình công tác xã hội cá nhân

Chương IV: Một số kỹ năng cơ bản và kỹ thuật tác nghiệp trong công tác xã hội cá nhân

Phần II. Công tác xã hội với gia đình gồm 2 chương:

Chương V. Những vấn đề chung về công tác xã hội với gia đình

Chương VI. Tiến trình giải quyết vấn đề gia đình theo cấp độ nhu cầu

Giáo trình “Công tác xã hội cá nhân và gia đình” được biên soạn nhằm đáp ứng kịp thời công tác giảng dạy cho sinh viên trường Đại học Lao động - Xã hội, trên cơ sở tham khảo tài liệu trong nước và nước ngoài cũng như ý kiến của nhiều nhà nghiên cứu, giảng dạy và thực hành về lĩnh vực này. Lần đầu tiên xuất bản, chắc chắn còn có nhiều thiếu sót, mong nhận được ý kiến đóng góp của các đồng nghiệp và bạn đọc để cuốn giáo trình ngày càng hoàn thiện hơn.

Xin trân trọng cảm ơn.

TRƯỜNG ĐẠI HỌC LAO ĐỘNG - XÃ HỘI

Phần I. CÔNG TÁC XÃ HỘI CÁ NHÂN

Chương I

NHỮNG VẤN ĐỀ CHUNG VỀ CÔNG TÁC XÃ HỘI CÁ NHÂN

I. LỊCH SỬ HÌNH THÀNH CÔNG TÁC XÃ HỘI CÁ NHÂN

Công tác xã hội cá nhân¹ là một trong những phương pháp can thiệp chính thống có vai trò khởi đầu quan trọng của nghề công tác xã hội chuyên nghiệp. Để hiểu hơn về quá trình hình thành và phát triển của phương pháp công tác xã hội giúp đỡ cá nhân, phần nội dung lịch sử hình thành sẽ trình bày các giai đoạn phát triển của phương pháp công tác xã hội cá nhân trên thế giới theo hướng phát triển chuyên nghiệp từ giai đoạn trợ giúp mang tính từ thiện khoa học đến giai đoạn hình thành cơ sở khoa học và phát triển cho đến ngày nay. Trong nội dung này tác giả tập trung đưa ra những điểm mốc chính, quan trọng của quá trình phát triển phương pháp công tác xã hội cá nhân trên thế giới.

Ở Việt Nam, công tác xã hội chuyên nghiệp chưa được chính thức công nhận, tuy nhiên, với triết lý giá trị nhân đạo và nhân văn trong văn hoá cộng đồng người Việt, công tác xã hội, trong đó có phương pháp làm việc với các cá nhân đã có sự hình thành và đang trong quá trình phát triển theo hướng chuyên nghiệp. Phần tiếp theo của nội dung này trình bày khái quát quá trình hình thành công tác xã hội cá nhân giai đoạn ban đầu ở Việt Nam từ trước đến thời điểm những năm đầu thế kỷ XXI.

¹ Thuật ngữ tiếng Anh là *Social work/Working with individuals*. Trước đây thuật ngữ này được gọi là *Casework*. Tuy nhiên khi đề cập đến *casework*, các nhà chuyên môn thường đề cập đến phương pháp công tác xã hội với cả cá nhân và gia đình.

1.1. Sự hình thành công tác xã hội trên thế giới

Sự hình thành của công tác xã hội cá nhân có nguồn gốc sâu xa từ truyền thống tương thân, tương ái trong mối quan hệ giữa con người và con người trong mọi hình thái xã hội. Những hình thức hỗ trợ, giúp đỡ các cá nhân gặp hoàn cảnh khó khăn, éo le trong cuộc sống luôn hiện diện trong đời sống từ rất lâu của cư dân trên trái đất. Tuy nhiên, ở mỗi hình thái xã hội, thời điểm phát triển của xã hội khác nhau, hình thức hỗ trợ cá nhân có những khác biệt. Khi xã hội càng phát triển thì các hình thức hỗ trợ, giúp đỡ mang tính chuyên nghiệp và khoa học hơn, để ngày càng đáp ứng tốt hơn nhu cầu của con người. Phần nội dung sự hình thành của công tác xã hội trên thế giới được phân chia thành ba giai đoạn: Giai đoạn 1: Giai đoạn từ trợ giúp từ thiện đến từ thiện khoa học (đến thế kỷ XIX); Giai đoạn 2: Thời kỳ hình thành cơ sở khoa học phương pháp công tác xã hội cá nhân (từ đầu thế kỷ XX đến những năm 50); và Giai đoạn 3: Thời kỳ phát triển chuyên nghiệp (từ thập kỷ 50 của thế kỷ XX đến nay). Cách thức phân chia này nhằm phản ánh tiến trình phát triển khoa học và chuyên nghiệp của phương pháp công tác xã hội cá nhân.

1.1.1. Giai đoạn từ trợ giúp từ thiện đến từ thiện khoa học (đến thế kỷ XIX)

Giai đoạn đầu tiên trong tiến trình phát triển của phương pháp giúp đỡ này là giai đoạn chuyển từ hình thức trợ giúp đơn thuần mang tính từ thiện sang hình thức từ thiện khoa học tính đến thế kỷ XIX. Giai đoạn này có thể được xem xét là giai đoạn cột mốc đầu tiên phản ánh yêu cầu cần có các hoạt động giúp đỡ cá nhân chuyên nghiệp, nhằm đáp ứng nhu cầu thực tiễn của những người được giúp đỡ. Những chuyển biến trong cách thức hỗ trợ cá nhân này là tiền đề cho sự phát triển phương pháp công tác xã hội cá nhân chuyên nghiệp sau này.

Nghiên cứu lịch sử trước đây cho thấy ngay từ những năm 500 trước công nguyên, khái niệm “từ thiện” (philanthropy) của Hy Lạp